

ANDRZEJ MISZCZUK

Uniwersytet Warszawski

**ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH W REGIONALNYCH
DOKUMENTACH STRATEGICZNYCH 2014-2020
(NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTW
LUBELSKIEGO I PODKARPACKIEGO)**

Abstract: Rural Areas Development in Regional Strategic Documents (on Example of Lubelskie and Podkarpackie Voivodeships). Article presents European and domestic conditions of new methodology of regional strategic planning in Poland in period: 2014-2020. Using an example of Lubelskie and Podkarpackie Voivodeships, author analyses the line of thought of rural areas problems in updated regional development strategies.

Key words: Cohesion Policy, Lubelskie Voivodeship, Podkarpackie Voivodeship, rural areas, strategic planning.

Wstęp

Samorząd województwa jest - w polskim systemie administracji publicznej – najważniejszym podmiotem prowadzącym politykę rozwoju w wymiarze intraregionalnym. Jej głównym instrumentem realizacyjno-koordynacyjnym w tym zakresie jest strategia rozwoju [Miszczuk *et al.* 2007, s. 43-46]. Sposoby jej opracowywania oraz realizacji w ciągu minionych 15 lat, tj. od powołania samorządów województw, ulegały ewolucji. Dotyczyła ona: pola strategii, jej zakresu, horyzontu czasu oraz instrumentów realizacyjnych. Mimo początkowego dużego zróżnicowania metodologicznego, z chwilą wejścia Polski do Unii Europejskiej rozpoczął się proces ujednolicania i dostosowywania planowania strategicznego prowadzonego na poziomie województw do wymogów polityki spójności UE. W latach 2012-2013 prowadzono prace nad przygotowaniem nowych dokumentów strategicznych na poziomie województw, przygotowujących je do nowego okresu programowania 2014-2020.

Celem opracowania jest ukazanie – na tle europejskich i krajowych uwarunkowań regionalnego planowania strategicznego oraz jego nowej metodyki – kierunków działań wobec obszarów wiejskich, sformułowanych w nowych strategiach woje-

wództw lubelskiego i podkarpackiego. Wybór tych dwóch województw do przeprowadzenia analizy porównawczej nie był przypadkowy, gdyż poziom ich rozwoju społeczno-ekonomicznego jest niski, mają porównywalny potencjał ludnościowy, przy czym dominuje w nich ludność wiejska, trudniąca się głównie rolnictwem.

1. Europejskie uwarunkowania regionalnego planowania strategicznego w nowym okresie programowania 2014-2020

Podstawowym europejskim uwarunkowaniem regionalnego planowania strategicznego jest ewolucja podejścia do prowadzenia polityki rozwoju. Coraz bardziej widoczna słabość podejścia centralistyczno-wyrównawczego, będącego odpowiedzią władz publicznych na zróżnicowanie procesów rozwojowych, spowodowała wzrost popularności nowego podejścia, określanego mianem decentralistyczno-konkurencyjnym. Jest ono traktowane jako polityka dyfuzji rozwoju, związana z wykorzystywaniem potencjału endogenicznego oraz oparta na strategicznych - z punktu widzenia interesów całego kraju - interwencjach regionalnych ze strony rządu, przede wszystkim w formie kontraktów regionalnych. Głównym celem tak rozumianej polityki regionalnej jest wspieranie regionów – tzw. lokomotyw rozwoju, dzięki którym następuje dyfuzja impulsów rozwojowych do regionów peryferyjnych [szerzej na ten temat w *Regional...* 2010].

Jej przejawem jest przyjęta dla krajów członkowskich UE na lata 2010-2020 nowa średniookresowa strategia: *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, obejmująca następujące priorytety¹:

- rozwój inteligentny, oparty na wiedzy i innowacjach,
- rozwój zrównoważony uwzględniający: efektywne wykorzystanie zasobów naturalnych, konkurencyjność gospodarki, jednocześnie przyjaznej środowisku,
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu przez zatrudnienie, spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną.

Realizacja Strategii *Europa 2020* jest wprost powiązana z polityką spójności na lata 2014-2020. Znajduje to swój wyraz w przekształceniu celów tej polityki z dotychczasowych trzech, realizowanych w latach 2007-2013, tj.: *konwergencji* (cel 1), *regionalnej konkurencyjności i zatrudnienia* (cel 2) oraz *europejskiej współpracy terytorialnej* (cel 3) do dwóch, tj.: *inwestowania dla wzrostu i zatrudnienia* (cel 1) i *europejskiej współpracy terytorialnej* (cel 2).

¹ http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_en.htm.

Ze wsparcia finansowego w ramach celu 1 polityki spójności Unii Europejskiej w latach 2014-2020 będą mogły skorzystać:

- wszystkie regiony europejskie, przy czym zostały one podzielone - w zależności od kształtowania się ich PKB *per capita* w stosunku do średniej unijnej - na trzy kategorie (ryc. 1), tj.: regiony mniej rozwinięte (PKB < 75% średniej unijnej), regiony przejściowe (75% < PKB < 90%) oraz regiony bardziej rozwinięte (PKB > 90%),
- państwa członkowskie, których produkt narodowy brutto (PNB), kształtuje się na poziomie poniżej 90% średniej wspólnotowej.

Celem drugim polityki spójności – tak jak dotychczas – objęto regiony przygraniczne i obszary ponadnarodowe.

Związki polityki spójności Unii Europejskiej na lata 2014-2020 ze Strategią *Europa 2020* widoczne są w przyjętej zasadzie koncentracji. Wsparcie finansowe UE może bowiem dotyczyć tylko jedenastu priorytetów (celów tematycznych), bezpośrednio wynikających ze Strategii *Europa 2020*. Obejmują one²:

- badania naukowe, rozwój technologiczny i innowacje,
- zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych,
- podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury,
- wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach,
- promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem,
- ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów,
- promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych,
- wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników,
- wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem,
- inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie,
- wzmacnianie potencjału instytucjonalnego i skuteczności administracji publicznej.

Powyższe „menu” tematyczne określa zakres przedmiotowy zarówno dokumentów strategicznych na poziomie krajowym, jak i regionalnym w państwach członkowskich, w tym także w Polsce. Dodatkowo dla zapewnienia realizacji zasady koncentracji polityki spójności Unii Europejskiej, służącej osiągnięciu priorytetów Strategii *Europa 2020* przyjęto, że projekty inwestycyjne realizowane w regionach bardziej rozwiniętych i przejściowych, a współfinansowane przez Europejski Fundusz Roz-

² http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_spojnosci/Polityka_spojnosci_po_2013/Debata/Stroyny/Fundusze_Europejskie_na_lata_2014_2020_Propozycje_MRR_110612.aspx.

woju Regionalnego w latach 2014-2020, muszą w co najmniej 80% dotyczyć trzech priorytetów, tj.:

- efektywności energetycznej i odnawialnych źródłach energii,
- badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji,
- wspierania konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw.

W odniesieniu do regionów mniej rozwiniętych udział tych priorytetów nie może być mniejszy niż 50% wartości projektów inwestycyjnych.

2. Krajowe uwarunkowania regionalnego planowania strategicznego w nowym okresie programowania 2014-2020

Przygotowania do nowego okresu programowania spowodowały także uporządkowanie krajowych dokumentów strategicznych. Obecnie na szczeblu centralnym funkcjonują – stanowiąc uwarunkowanie dla strategii rozwoju województw – *Długookresowa strategia rozwoju kraju do 2030 roku* i *Średniookresowa strategia rozwoju kraju do 2020 roku* (obie przygotowane przez Radę Ministrów), a także dziewięć strategii zintegrowanych, uwzględniających wymiar terytorialny, tj.:

- *Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki* (Ministerstwo Gospodarki),
 - *Strategia rozwoju kapitału ludzkiego* (Kancelaria Prezesa Rady Ministrów),
 - *Strategia rozwoju transportu* (Ministerstwo Infrastruktury),
 - *Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko* (Ministerstwo Gospodarki),
 - *Sprawne państwo* (Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji),
 - *Strategia rozwoju kapitału społecznego* (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego),
 - *Krajowa strategia rozwoju regionalnego: regiony - miasta – obszary wiejskie* (Ministerstwo Rozwoju Regionalnego),
 - *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* (Kancelaria Prezesa Rady Ministrów i Ministerstwo Obrony Narodowej),
 - *Strategia zrównoważonego rozwoju wsi i rolnictwa* (Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi),
- oraz:
- *Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju do 2030 roku* (Rada Ministrów).

Najważniejsze z punktu widzenia regionalnego planowania strategicznego są: *Długookresowa strategia rozwoju kraju do 2030 roku (DSRK)*, *Średniookresowa strategia rozwoju kraju do 2020 rok (ŚSRK)*, *Krajowa strategia rozwoju regionalnego: regiony - miasta – obszary wiejskie (KSRR)* oraz *Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju do 2030 roku (KPZK)*. Wynikają z nich kluczowe elementy do uwzględnienia w nowych strategiach województw, którymi są:

- potencjały rozwojowe województwa z uwzględnieniem różnych cech, uwarunkowań wynikających z analizy występujących typów obszarów i ich poziomu rozwoju oraz powiązań funkcjonalnych (zarówno w warstwie diagnostycznej, jak i strategicznej) oraz mechanizmów wzmacniających rozprzestrzeniane się procesów rozwojowych z głównych ośrodków wzrostu;
- obszary strategicznej interwencji, zarówno tematycznych, jak i geograficznych, w tym delimitację obszarów problemowych;
- nowy system finansowania polityki regionalnej, opierający się na Wieloletnim Planie Finansowym Państwa oraz kontraktach regionalnych, jako nowych instrumentach koordynujących działania ukierunkowane terytorialnie;
- konieczność powiązania z dokumentami rządowymi, tak aby strategię regionalną uwzględniały zakres interwencji rządu oraz uzasadniały potrzebę wsparcia w ramach kontraktu terytorialnego;
- usprawnienie procesów monitorowania i ewaluacji strategii (system obserwatoriów regionalnych, tworzonych w każdym województwie);
- nowe cele w ujęciu terytorialnym, a w konsekwencji określenie takich priorytetów wsparcia, które uwzględniają zróżnicowane potrzeby różnych rodzajów terytoriów, np. obszarów wiejskich i miejskich.

Dla upowszechnienia nowego podejścia do opracowywania strategii rozwoju województw, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego wydało stosowny przewodnik metodyczny [*Aktualizacja...* 2011]. Układ strategii rozwoju woj. lubelskiego i podkarpackiego jest z nim zgodny, jednak sposób podejścia do tematyki obszarów wiejskich jest nieco inny w obu analizowanych dokumentach.

3. Obszary wiejskie a cele strategiczne rozwoju województw lubelskiego i podkarpackiego

W przypadku woj. lubelskiego strategia rozwoju nie ma jednego celu strategicznego, sformułowano bowiem cztery równorzędne, które uszczegółowiono przez cele operacyjne. Ich układ zawiera tab. 1. Wynika z niej, że pierwszy cel strategiczny oraz dwa cele operacyjne celu trzeciego (3.1. i 3.2.) dotyczą miast, drugi - obszarów wiejskich, a czwarty i pozostałe cele operacyjne celu trzeciego – całego regionu, a zatem także obszarów wiejskich. Działania podejmowane w ramach celu drugiego mają przyczynić się do racjonalizacji produkcji rolnej i zwiększenie jej opłacalności (m.in. przez rozwój gospodarstw dużych obszarowo), a jednocześnie wpłynąć na istotną poprawę warunków życia mieszkańców wsi, którzy w większym, niż dotychczas stopniu będą podejmowali pracę poza rolnictwem, w tym m.in. w usługach dla rolnictwa i turystyce.

Tabela 1

Cele strategiczne i operacyjne w *Strategii rozwoju województwa lubelskiego*

Cele strategiczne	Cele operacyjne
1. Wzmocnienie urbanizacji regionu	1.1. Rozwijanie funkcji metropolitalnych Lublina
	1.2. Wspieranie ponadlokalnych funkcji miast
	1.3. Poprawa skomunikowania Lublina z obszarami metropolitalnymi Polski i zagranicy
2. Restrukturyzacja rolnictwa i rozwój obszarów wiejskich	2.1. Poprawa warunków do wzrostu konkurencyjności i towarowości gospodarstw
	2.2. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego
	2.3. Wzmocnienie doradztwa rolniczego oraz promowanie i wspieranie inicjatyw współpracy rolników i mieszkańców wsi
	2.4. Wspieranie przedsiębiorczości na wsi i tworzenie pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich
	2.5. Wyposażenie obszarów wiejskich w infrastrukturę transportową, komunalną i energetyczną
3. Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu	3.1. Wspieranie najbardziej perspektywicznych kierunków badań i komercjalizacji ich wyników
	3.2. Wspieranie kierunków kształcenia na poziomie wyższym szczególnie istotnych dla przyszłego rynku pracy regionu oraz mających unikatowe znaczenie w skali ponadregionalnej
	3.3. Stworzenie systemu wsparcia naukowego, eksperckiego i wdrożeniowego na rzecz rozwoju wybranych sektorów gospodarki
	3.4. Rozwijanie systemu kształcenia dostosowanego do specyfiki regionu
	3.5. Wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw
	3.6. Rozwój społeczeństwa informacyjnego
4. Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu	4.1. Poprawa wewnętrznego skomunikowania regionu dzięki powiązaniu jego najważniejszych miast sprawną siecią drogową, budowaną przede wszystkim tam, gdzie jej niedoskonałość jest barierą rozwoju
	4.2. Wspieranie włączenia społecznego
	4.3. Wzmacnianie społecznej tożsamości regionalnej i rozwijanie więzi współpracy wewnątrzregionalnej m.in. przez odwoływanie się do tradycji wielokulturowości i włączaniu jej do regionalnych programów edukacyjnych i selektywnie wspieranych działań kulturowo-twórczych oraz stymulowanie podejmowania wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, organizacyjnych, edukacyjnych
	4.4. Przelamywanie niekorzystnych efektów przygranicznego położenia regionu
	4.5. Racjonalne i efektywne wykorzystywanie zasobów przyrody dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, z zachowaniem i ochroną walorów środowiska przyrodniczego

Źródło: [Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego ... 2013].

Z kolei w woj. podkarpackim sformułowano jeden cel generalny, którym jest: *efektywne wykorzystanie zasobów wewnętrznych i zewnętrznych dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju społeczno-gospodarczego drogą do poprawy jako-*

ści życia mieszkańców, a następnie zbudowano tzw. drzewo celów dla czterech dziedzin działań strategicznych i 19 priorytetów w ich ramach (tab. 2).

Tabela 2

Dziedziny działań strategicznych i priorytety
w *Strategii rozwoju województwa podkarpackiego*

Dziedziny działań strategicznych	Priorytety w ramach dziedzin działań strategicznych
1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka	1.1. Przemysł
	1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe
	1.3. Turystyka
	1.4. Rolnictwo
	1.5. Instytucje otoczenia biznesu
2. Kapitał ludzki i społeczny	2.1. Edukacja
	2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe
	2.3. Społeczeństwo obywatelskie
	2.4. Włączenie społeczne
	2.5. Zdrowie publiczne
	2.6. Sport masowy
3. Sieć osadnicza	3.1. Dostępność komunikacyjna
	3.2. Dostępność technologii informacyjnych
	3.3. Funkcje metropolitalne Rzeszowa
	3.4. Funkcje obszarów wiejskich
	3.5. Spójność przestrzenna i wzmocnienie funkcji ośrodków subregionalnych
4. Środowisko i energetyka	4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków
	4.2. Ochrona środowiska
	4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii

Źródło: [Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020 2013] (tab. 2 i 3).

Układ celów dla poszczególnych dziedzin i priorytetów zawiera tab. 3. Wynika z niej, że identyfikacja celów adresowanych do obszarów wiejskich jest bardziej złożona w porównaniu ze *Strategią rozwoju województwa lubelskiego*. Wprost obszarów wiejskich dotyczy cel 3.4 traktujący je jako wysokiej jakości przestrzeń do zamieszkania, pracy i wypoczynku. Z kolei wobec miast realizowane mają być cele: 1.2., 3.3., 3.5. W przypadku pozostałych celów dotyczących całego regionu można wyróżnić trzy grupy, tj. takie które oddziałują na obszary wiejskie:

- w większym stopniu niż na miasta (1.3., 1.4., 4.1., 4.2, 4.3),
- w równym stopniu (2.1. – 2.6., 3.2.),
- w mniejszym stopniu (1.1., 1.5., 3.1.)

Tabela 3

Cele dziedzinowe i priorytetów
w *Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020*

Cel dziedzinowy	Cel priorytetu
1. Rozwijanie przewag regionu na podstawie kreatywnych specjalizacji, jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej	1.1. Przemysł nowoczesnych technologii wzmacniający konkurencyjność regionalnej gospodarki
	1.2. Rozwój konkurencyjnego szkolnictwa wyższego i sfery badawczo-rozwojowej jako kluczowych czynników stymulujących rozwój regionu
	1.3. Budowa konkurencyjnej, atrakcyjnej oferty rynkowej opartej na znacznym potencjale turystycznym regionu
	1.4. Poprawa konkurencyjności sektora rolno-spożywczego
	1.5. Rozwój przedsiębiorczości przez ofertę instytucji otoczenia biznesu
2. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników: innowacyjności regionu oraz poprawy poziomu życia mieszkańców	2.1. Dostosowanie systemu edukacji do aktualnych potrzeb i wyzwań przyszłości
	2.2. Rozwinięty i efektywnie wykorzystany potencjał kulturowy regionu
	2.3. Wzmocnienie podmiotowości obywateli, rozwój instytucji społeczeństwa obywatelskiego oraz zwiększenie ich wpływu na życie publiczne
	2.4. Wzrost poziomu adaptacyjności zawodowej i integracji społecznej w regionie
	2.5. Zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego społeczeństwa przez poprawę dostępności i jakości funkcjonowania systemu ochrony zdrowia
	2.6. Zwiększenie aktywności ruchowej oraz rozwoju psychofizycznego społeczeństwa
3. Podniesienie dostępności oraz poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej, jako element budowania potencjału rozwojowego regionu	3.1. Poprawa zewnętrznej i wewnętrznej dostępności przestrzennej województwa ze szczególnym uwzględnieniem Rzeszowa jako ponadregionalnego ośrodka wzrostu
	3.2. Rozbudowa wysokiej jakości sieci telekomunikacyjnej oraz zwiększenie wykorzystania technologii informacyjnych na terenie całego województwa
	3.3. Wzmacnianie pozycji Rzeszowa w przestrzeni krajowej i europejskiej dynamizujące procesy rozwojowe w obrębie województwa
	3.4. Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku
	3.5. Wzmacnianie podstaw rozwojowych oraz dywersyfikacja funkcji biegunów wzrostu, w tym ośrodków subregionalnych w wymiarze regionalnym, krajowym i międzynarodowym
4. Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów z poszanowaniem środowiska naturalnego sposobem na zapewnienie bezpieczeństwa i dobrych warunków życia mieszkańców oraz rozwoju gospodarczego województwa	4.1. Zabezpieczenie mieszkańców woj. podkarpackiego przed negatywnymi skutkami zagrożeń wywołanych czynnikami naturalnymi oraz wynikającymi z działalności człowieka
	4.2. Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu środowiska oraz zachowanie bioróżnorodności przez zrównoważony rozwój województwa
	4.3. Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego i efektywności energetycznej woj. podkarpackiego przez racjonalne wykorzystanie paliw i energii z uwzględnieniem lokalnych zasobów, w tym odnawialnych źródeł energii

Podsumowując tę część rozważań można stwierdzić, że problematyka obszarów wiejskich, jakkolwiek w sposób zróżnicowany metodologicznie znajduje swój wyraz w celach analizowanych strategii rozwoju województw lubelskiego i podkarpackiego. Jednocześnie warto podkreślić, że celów sformułowanych bezpośrednio wobec obszarów wiejskich jest relatywnie mało, znacznie więcej jest celów odnoszących się jednocześnie do obszarów wiejskich i miast, co wydaje się bardziej nowoczesnym podejściem do planowania strategicznego.

4. Kierunki działań wobec obszarów wiejskich, ich terytorializacja oraz efekty w *Strategii rozwoju województwa lubelskiego*

Na podstawie wcześniej zaprezentowanych celów dla woj. lubelskiego sformułowano kierunki działania, ich lokalizacje w przestrzeni województw oraz zakładane efekty, które zostały opisane systemem wskaźników.

W tab. 4 zestawiono wybrane cele operacyjne³ dedykowane wyłącznie obszarom wiejskim oraz całemu regionowi (w tym obszarom wiejskim), kierunki działań oraz zakładane efekty.

Najważniejszymi miernikami, pozwalającymi na ocenę skuteczności osiągnięcia założonych w *Strategii* efektów są:

- w stosunku do obszarów wiejskich:
 - wydajność pracy w rolnictwie, mierzona wartością dodaną brutto na 1 pracującego w stosunku do średniej krajowej, której wielkość powinna wzrosnąć z 63,3% (2010) do 68,6% (2020);
 - stopa bezrobocia na wsi ludności w wieku 15+ według BAEL, która powinna zmaleć z 8,7% (2011) do 7,9% (2020);
 - udział gospodarstw wielkopowierzchniowych w ogólnej liczbie gospodarstw rolnych, który powinien się zwiększyć z 9% (2011) do 16% (2020);
 - różnica ludności z odsetkiem ludności wiejskiej korzystającej z wodociągu i korzystającej z kanalizacji sieciowej, która powinna się zmniejszyć z 54,8 (2011) do 20 p.p. (2020);
 - odsetek ludności wiejskiej, korzystającej z sieci gazowej, który powinien wzrosnąć z 13,7% (2011) do 20% (2020);

³ Ze względu na rozmiary opracowania pominięto cele i efekty dotyczące obszaru metropolitalnego Lublina, w skład którego wchodzi także podmiejskie obszary wiejskie.

Tabela 4

Wybrane cele operacyjne, kierunki działań i zakładane efekty
wobec obszarów wiejskich w *Strategii rozwoju województwa lubelskiego*

Cele operacyjne	Kierunki działań	Zakładane efekty
2.1. Poprawa warunków do wzrostu konkurencyjności i towarowości gospodarstw	<ul style="list-style-type: none"> - wspomaganie działań na rzecz promocji i scalania gruntów oraz powiększania obszarów gospodarstw, - współpraca z właściwymi podmiotami na rzecz rozwoju nowych produktów i usług na podstawie lokalnych surowców rolnych, - wspieranie rozwoju systemów odbioru i dystrybucji produktów rolnych. 	<ul style="list-style-type: none"> - poprawa struktury agrarnej w regionie, co zwiększy opłacalność produkcji rolnej, a tym samym dochody rolników, - racjonalizacja produkcji rolnej, co pozwoli na odejście od pracy w rolnictwie pewnej liczby ludności oraz na zwiększenie roli usług dla rolnictwa tworzących pozarolnicze miejsca pracy na wsi i w ośrodkach miejskich, - zwiększenie wartości dodanej przez odejście od modelu produkcji surowców na rzecz produkcji markowych produktów w nowych segmentach rynku spożywczego.
2.2. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego	<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie podejmowania/rozszerzania działalności gospodarczej w sektorze przetwórstwa rolno-spożywczego, - wspieranie sieci powiązań producentów rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, - wspieranie zintegrowanych działań promocyjnych regionalnych produktów (w tym żywności wysokiej jakości) na rynkach zewnętrznych, - wspieranie rozwoju technologii dla mikro-przetwórstwa rolno-spożywczego, - wspieranie działalności naukowo-badawczej na rzecz rozwoju i wdrożeń w zakresie przetwórstwa produktów rolnych oraz związków tych placówek ze sferą przedsiębiorczości. 	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój przetwórstwa żywności, co zwiększy poziom przedsiębiorczości w regionie, zwiększając tym samym dochody ludności oraz lokalną bazę podatkową, - intensyfikacja działań promocyjnych, otwierająca nowe rynki zbytu (szczególnie na droższe produkty „ekologiczne”), tym samym zwiększając dochodowość produkcji rolno-spożywczej, - integracja producentów rolnych z przemysłem rolno-spożywczym, co przyczyni się do postępu technicznego i organizacyjnego w rolnictwie, racjonalizacji produkcji rolnej i zwiększenia dochodów.
2.3. Wzmocnienie doradztwa rolniczego oraz promowanie i wspieranie inicjatyw współpracy rolników i mieszkańców wsi	<ul style="list-style-type: none"> - organizacyjne, kompetencyjne i finansowe wzmocnianie prorozwojowych działań instytucji doradztwa rolniczego, - wspieranie inicjatyw na rzecz transferu wyników badań z placówek naukowo-badawczych do instytucji doradztwa rolniczego, - promowanie różnych form współpracy producentów rolnych, - wspieranie inicjatyw na rzecz edukacji i podnoszenia kompetencji rolników, 	<ul style="list-style-type: none"> - zwiększenie poziomu kwalifikacji producentów rolnych regionu, - usprawnienie procesu organizacji produkcji, zaopatrzenia i zbytu, co pozwoli na racjonalizację produkcji rolniczej oraz dotarcie do nowych, wysokodochodowych rynków zbytu. - intensyfikacja i wzmocnienie, dostosowanych do wyzwań, działań ośrodków doradztwa rolniczego na rzecz podnoszenia konkurencyjności rynkowej gospodarstw rolnych, reorientacji zawodowej rolników i mieszkańców wsi, wdrażania i upowszechniania innowacyjnych rozwiązań prowadzących do rozwoju sektora rolniczego i przetwórstwa.

Cele operacyjne	Kierunki działań	Zakładane efekty
2.4. Wspieranie przedsiębiorczości na wsi i tworzenie pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich	<ul style="list-style-type: none"> - wzmocnienie sektora usług dla rolnictwa, ich promocja wśród rolników, ich zrzeszeń i organizacji, - wspieranie samorządów lokalnych w ich wysiłkach na rzecz pobudzenia lokalnej przedsiębiorczości, - wsparcie inicjatyw tworzenia i wdrażania lokalnych strategii na rzecz rozwoju funkcji pozarolniczych nastawionych na wykorzystanie lokalnej specyfiki, służących w szczególności pobudzeniu przedsiębiorczości, 	<ul style="list-style-type: none"> - zwiększenie pozarolniczego zatrudnienia na obszarach wiejskich, stwarzającego większe możliwości odchodzenia z rolnictwa do innych miejsc pracy w regionie, - przyspieszenie zmian strukturalnych w rolnictwie, co uruchomi korzystne procesy synergiczne przeobrażeń wsi.
	<ul style="list-style-type: none"> - promocja i rozwój turystyki na obszarach wiejskich, wspieranie organizacji działających w tej sferze, - działania na rzecz restrukturyzacji programów wsparcia obszarów wiejskich w celu ich silniejszego zorientowania na zintegrowane pobudzanie rozwoju i komplementarności z innymi przedsięwzięciami podejmowanymi na wsi. 	
2.5. Wyposażenie obszarów wiejskich w infrastrukturę transportową, komunalną i energetyczną	<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie działań na rzecz uzupełnienia sieci dróg lokalnych o brakujące ogniwa lub ich modernizowanie, - wspieranie działań na rzecz modernizacji i rozwoju lokalnych sieci energetycznych, - rozbudowa i modernizacja systemu energetyki rozproszonej, - wspieranie wysiłków samorządów lokalnych w budowaniu i modernizacji sieci infrastruktury komunalnej oraz infrastruktury melioracyjnej na obszarach wiejskich. 	<ul style="list-style-type: none"> - istotna poprawa warunków życia i gospodarowania na obszarach wiejskich.
3.3. Stworzenie systemu wsparcia naukowego, eksperckiego i wdrożeniowego na rzecz rozwoju wybranych sektorów gospodarki	<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie programów integrujących badania naukowe i przedsiębiorczość w wybranych segmentach nauki i gospodarki w szczególności w zakresie rolnictwa i przetwarzania żywności, - wzmocnienie roli i funkcji instytucji otoczenia biznesu, w tym instytucji transferu technologii i innowacji. 	<ul style="list-style-type: none"> - selektywne stymulowanie rozwoju najbardziej perspektywicznych dziedzin gospodarki zwiększy atrakcyjność regionu dla inwestycji zewnętrznych, co podniesie jego międzynarodową konkurencyjność, a tym samym dynamikę rozwoju całego regionu, jak również przyczyni się do poprawy sytuacji na rynku pracy i zmniejszenia odpływu najbardziej wykwalifikowanych kadr.

Cele operacyjne	Kierunki działań	Zakładane efekty
3.4. Rozwijanie systemu kształcenia dostosowanego do specyfiki regionu	<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie działań na rzecz indywidualizacji kształcenia m.in. postaw innowacyjnych, kreatywnych, przedsiębiorczych, umiejętności zarządczych, - stworzenie/wsparcie – we współpracy z instytucjami rynku pracy i placówkami edukacyjnymi – sieci placówek kształcenia ustawicznego, w tym kształcenia na odległość, - wspieranie budowy i rozwoju efektywnego systemu kształcenia zawodowego, m.in. szkoły, szkolenia, doradztwo, - prowadzenie aktywnych form wsparcia na rzecz zatrudnienia, - unowocześnienie i rozwój instytucji pośrednictwa pracy i doradztwa zawodowego, - wspieranie i współpraca w zakresie wypracowania zintegrowanej regionalnej polityki edukacyjnej. 	<ul style="list-style-type: none"> - lepsze dostosowanie kwalifikacji pracowników do wymogów rynku pracy, co zmniejszy bezrobocie w regionie oraz odpływ migracyjny, - reorientacja zawodowa osób odchodzących z rolnictwa, czemu może służyć wzbogacenie zakresu działalności ośrodków doradztwa rolniczego.
3.5. Wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw	<ul style="list-style-type: none"> - ułatwianie powstawania przedsiębiorstw, - wspieranie procesów współpracy i sieciowania przedsiębiorstw z sektora MŚP, - wspomaganie rozwoju instrumentów inżynierii finansowej, szczególnie dla rozwoju sektora MŚP, - współpraca w zakresie tworzenia terenów inwestycyjnych i stref rozwoju przedsiębiorczości, - wspieranie rozwoju przedsiębiorstw (w tym rozwoju kadr) na podstawie zasobów lokalnych. 	<ul style="list-style-type: none"> - tworzenie trwałych miejsc pracy, co przełoży się na ograniczenie negatywnych tendencji migracyjnych, - podniesienie efektywności i jakości produkcji oraz szeroko rozumianej konkurencyjności regionu, - zwiększenie bazy dochodowej regionu.
3.6. Rozwój społeczeństwa informacyjnego	<ul style="list-style-type: none"> - zwiększanie dostępu do szerokopasmowego Internetu na obszarach „białych”, - rozwijanie oferty e-usług, - wspieranie rozwoju nowych modeli e-biznesu, - cyfryzacja oraz zwiększenie dostępu do zasobów nauki, edukacji i dóbr kultury, - wspieranie rozwoju elektronicznych mediów lokalnych, - rozwój kultury informatycznej i e-learning oraz e-biznes. 	<ul style="list-style-type: none"> - lepsze wykorzystanie endogenicznych potencjałów regionu, co zwiększy liczbę szans gospodarczych, ograniczy koszty funkcjonowania przedsiębiorstw i jednostek publicznych oraz umożliwienie ich sieciowanie, - wzrost konkurencyjności regionu, a także podniesienie jakości życia w regionie, szczególnie w społecznościach lokalnych na obszarach wiejskich.

Cele operacyjne	Kierunki działań	Zakładane efekty
4.1. Poprawa wewnętrznej komunikacji regionu dzięki powiązaniu jego najważniejszych miast sprawną siecią drogową, budowaną w pierwszej kolejności tam, gdzie jej niedoskonałość jest barierą rozwoju	<ul style="list-style-type: none"> - rozwijanie infrastruktury drogowej i modernizacja kluczowych dróg wojewódzkich mających na celu wzmocnienie powiązań wewnętrznych i rozwijanie funkcji gospodarczych zwłaszcza związanych z wykorzystaniem endogenicznych potencjałów rozwojowych województwa, - unowocześnianie i poprawa funkcjonowania regionalnych połączeń kolejowych oraz uzupełnianie ich przez tworzenie drogowych linii komunikacyjnych użyteczności publicznej. 	<ul style="list-style-type: none"> - zwiększenie gospodarczej i społecznej integracji regionu, - lepsze dostosowanie zasobów pracy do miejsc pracy dzięki zwiększeniu mobilności mieszkańców, - rozwój transportu publicznego, co pozwoli ograniczyć korzystanie z transportu indywidualnego oraz zwiększy przepustowość i efektywność wykorzystania regionalnej infrastruktury drogowej.
4.2. Wspieranie włączenia społecznego	<ul style="list-style-type: none"> - współpraca i integracja działań na rzecz poprawy dostępu i wzrostu jakości usług publicznych, - promocja aktywnej integracji i postaw obywatelskich, - wspieranie inicjatyw organizacji pozarządowych działających na rzecz zmniejszenia wykluczenia, społecznego, - promowanie innowacji społecznych. 	<ul style="list-style-type: none"> - racjonalizacja wydatków publicznych i pełniejsze wykorzystanie zasobów ludzkich, - zwiększenie partycypacji społecznej oraz wzrostu jakości życia, - spadek liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, - zmniejszenie dysproporcji w zakresie dostępu do usług publicznych, w tym w zakresie wsparcia dla osób starszych i niepełnosprawnych.
4.3. Wzmacnianie społecznej tożsamości regionalnej i rozwijanie więzi współpracy wewnątrzregionalnej	<ul style="list-style-type: none"> - opracowanie programów edukacyjnych nt. historii regionu, jego tradycji etnicznych i kulturowych, - wspieranie inicjatyw odtwarzania tradycji kulturowych, gospodarczych i etnicznych regionu, wzmocnienie ich edukacyjnej i kulturotwórczej roli, - wspieranie organizacji prowadzących działalność promującą tradycje regionu oraz jego szanse rozwojowe, - stymulowanie podejmowania i wspieranie wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, społecznych, edukacyjnych i kulturalnych, - kompleksowe i systemowe oznakowanie tras turystycznych i dziedzictwa kulturowego regionu. 	<ul style="list-style-type: none"> - wzmocnianie poczucia wspólnoty regionalnej, osadzenia jej w tradycji i historii, oraz wykorzystywania tych czynników do podejmowania nowych inicjatyw rozwojowych, - pobudzenie aktywności społecznej, - usprawnienie funkcjonowania samorządów i poprawa ich współdziałania ze społecznościami lokalnymi w regionie, - podniesienia poziomu edukacji, tworzenia i uczestnictwa w kulturze.
4.4. Przelamywanie niekorzystnych efektów przygranicznego położenia regionu	<ul style="list-style-type: none"> - budowa, rozbudowa i modernizacja przejść granicznych tam gdzie jest to ekonomicznie i społecznie uzasadnione, - tworzenie warunków i wspieranie rozwoju infrastruktury towarzyszącej, - selektywne wspieranie rozwoju funkcji gospodarczych. 	<ul style="list-style-type: none"> - aktywizacja gospodarcza obszaru, usprawnienia ruchu granicznego, poprawa bezpieczeństwa publicznego, - zahamowanie negatywnych tendencji demograficznych występujących szczególnie na obszarze przygranicznym.

Cele operacyjne	Kierunki działań	Zakładane efekty
4.5. Racjonalne i efektywne wykorzystywanie zasobów przyrody na potrzeby gospodarcze i rekreacyjne, z zachowaniem i ochroną walorów środowiska przyrodniczego	<ul style="list-style-type: none"> - wprowadzanie sposobów upraw i hodowli zmniejszających presję na środowisko przyrodnicze i umożliwiających jego adaptację do zmian klimatu, - poprawa jakości i efektywności korzystania z zasobów wodnych wraz z rozwojem funkcji towarzyszących, - wspieranie ekologicznie/ekonomicznie uzasadnionych działań na rzecz produkcji energii z odnawialnych źródeł, - wspieranie inicjatyw i działań na rzecz racjonalnego wykorzystania energii i zwiększenia efektywności energetycznej, - wspieranie działań na rzecz podejmowania i rozwijania racjonalnej eksploatacji zasobów kopalin mogących mieć szczególnie wpływ na rozwój i zmianę struktury gospodarczej województwa (gaz łupkowy, węgiel), - wspieranie inicjatyw na rzecz racjonalnej gospodarki odpadami. 	<ul style="list-style-type: none"> - poprawa jakości środowiska przyrodniczego regionu i jego racjonalnego wykorzystania gospodarczego, - racjonalizacja korzystania z zasobów środowiska, zmniejszanie zanieczyszczeń i rozwijanie sposobów gospodarowania (w rolnictwie, przemyśle, usługach turystycznych) wykazujących mniejszą presję na środowisko.

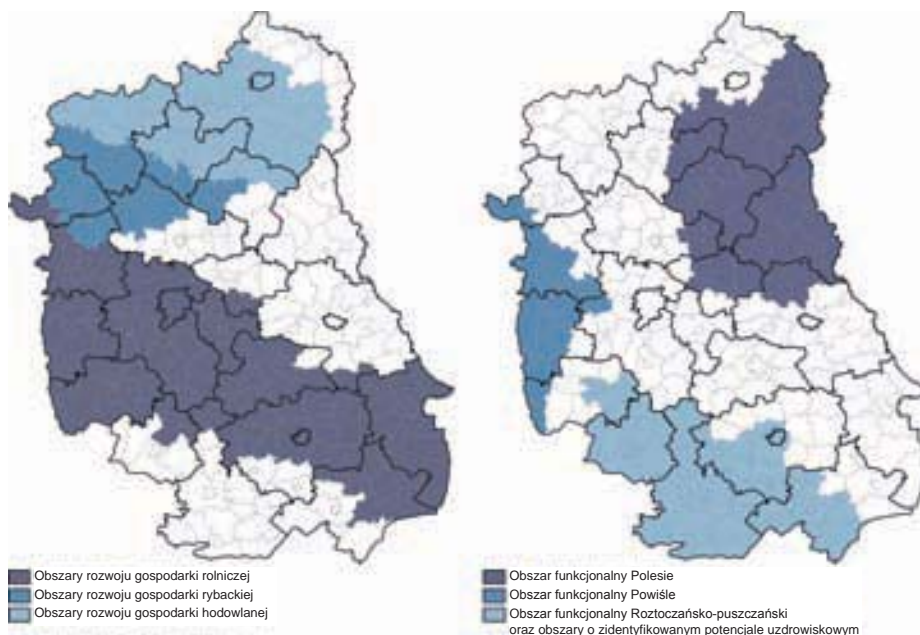
Źródło: Zestawienie własne na podstawie: [Strategii rozwoju województwa lubelskiego 2013].

– w stosunku do całego regionu (w tym obszarów wiejskich):

- wskaźnik aktywności zawodowej ludności w wieku 15+, który powinien wzrosnąć z 56,5% (2011) do 58% (2020);
- odsetek gospodarstw domowych z dostępem do szerokopasmowego Internetu, który powinien wzrosnąć z 43,3% (2011) do 52,7% (2020);
- liczba MŚP na 10 tys. mieszkańców, która powinna się zwiększyć z 746 (2011) do 808 (2020);
- udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem, który powinien ulec zwiększeniu z 0,9% (2009) do 3,0% (2020).

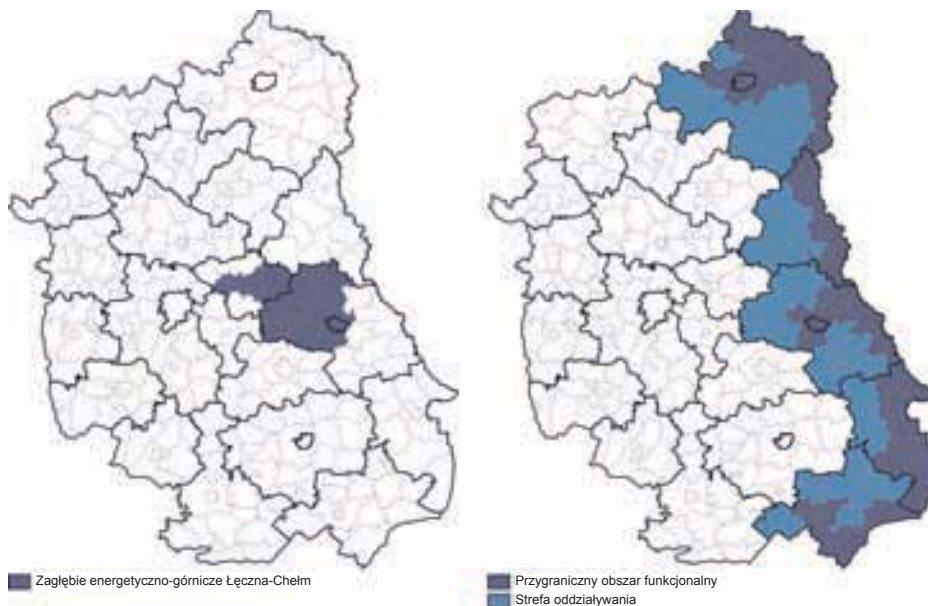
W *Strategii rozwoju województwa lubelskiego* zdelimitowano ponadto łącznie 7 obszarów strategicznej interwencji (OSI), z których *Nowoczesna wieś* (ryc. 1), ukazuje część województwa preferowaną w rozwoju gospodarki rolnej i rybackiej. Pozostałe trzy ryciny (2-4) prezentują OSI, które także dotyczą obszarów wiejskich. Są to:

- obszary gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych,
- obszar potencjalnej eksploatacji złóż kopalin,
- obszar przygraniczny.

Ryc. 1. Nowoczesna wieś
 Źródło: Jak w tab. 1 (ryc. 1-4).

Ryc. 2. Obszary gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych

Ryc. 3. Obszar potencjalnej eksploatacji złóż kopalin

Ryc. 4. Obszar przygraniczny

5. Kierunki działań wobec obszarów wiejskich, ich terytorializacja oraz efekty w *Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020*

Na podstawie wcześniej sformułowanych celów priorytetów, zostały sformułowane kierunki i efekty działań. W tab. 5 dokonano ich wyboru, kierując się kryterium ich bezpośredniego wpływu na obszary wiejskie lub na cały region (w tym na obszary wiejskie)⁴.

Tabela 5

Wybrane cele priorytetów, kierunki działań i zakładane efekty wobec obszarów wiejskich w *Strategii rozwoju województwa Podkarpackie 2020*

Cele priorytetów	Kierunki działań	Zakładane efekty
1.3. Budowa konkurencyjnej, atrakcyjnej oferty rynkowej opartej na znacznym potencjale turystycznym regionu	1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej 1.3.2. Podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w kluczowych formach turystyki przyjazdowej do województwa 1.3.3. Rozwój promocji turystycznej oraz partnerstwa służącego turystyce przyjazdowej do województwa	- poprawa dostępności i ekspozycji atrakcji turystycznych, - rozwój nowych atrakcji turystycznych, - rozwój i poprawa stanu infrastruktury dla turystyki wypoczynkowej, uzdrowiskowej, krajoznawczej, aktywnej, przygranicznej, biznesowej i religijno-pielgrzymkowej, - nowe, innowacyjne produkty turystyczne, - poprawa jakości obsługi ruchu turystycznego, - rozwój krajowej i zagranicznej promocji turystycznej województwa.
1.4. Poprawa konkurencyjności sektora rolno-spożywczego	1.4.1. Poprawa efektywności i dochodowości gospodarstw rolnych przez ich modernizację i zmianę struktur rolnych, rozwój biogospodarki oraz współpracy z ośrodkami naukowo-badawczymi 1.4.2. Zwiększenie zorganizowanej obecności rolników i przetwórców na rynku produktów rolnych 1.4.3. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym opartego na ekologicznej produkcji rolnej oraz certyfikowanych produktach wysokiej jakości	- wzrost koncentracji i specjalizacji gospodarstw rolniczych, - zapewnienie profesjonalnego doradztwa, - rozwój współpracy między jednostkami naukowo-badawczymi a sektorem rolno-spożywczym, - wzrost sprzedaży bezpośredniej przez gospodarstwa rolnicze, - rozwój istniejącej i tworzenie nowej infrastruktury rynków hurtowych oraz rynków lokalnych, - rozwój istniejących i tworzenie nowych klastrów w branży rolno-spożywczej, - rozwój małych i średnich podmiotów w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego, - promocja produktów tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych z terenu woj. podkarpackiego.

⁴ Ze względu na rozmiary opracowania pominięto cele i efekty dotyczące obszarów funkcjonalnych Rzeszowa i ośrodków subregionalnych, w skład których wchodzi także podmiejskie gminy wiejskie.

Cele priorytetów	Kierunki działań	Zakładane efekty
1.5. Rozwój przedsiębiorczości przez ofertę instytucji otoczenia biznesu	1.5.1. Wzmacnianie potencjału oraz rozwój IOB i sieci ich współpracy 1.5.2. Wzmocnienie możliwości instytucjonalnych IOB w zakresie finansowego wsparcia przedsiębiorczości 1.5.3. Kreowanie i wspieranie przez IOB przedsięwzięć proinnowacyjnych	- polepszenie efektywności, podniesienie jakości oraz rozszerzenie oferty świadczonych usług, - rozwój oferty funduszy poręczeniowych i pożyczkowych.
2.1. Dostosowanie systemu edukacji do aktualnych potrzeb i wyzwań przyszłości	2.1.1 Poprawa jakości i dostępności usług edukacyjnych 2.1.2 Tworzenie atrakcyjnej oferty edukacyjnej dostosowanej do zmieniającego się regionalnego rynku pracy, postępu technologicznego oraz potrzeb branż kluczowych gospodarki regionu 2.1.3 Kształtowanie i promocja postaw związanych z uczeniem się przez całe życie	- poprawa dostępności i jakości usług edukacyjnych na wszystkich poziomach nauczania, ze szczególnym uwzględnieniem edukacji przedszkolnej (zwłaszcza na terenach wiejskich), - modernizacja i rozwój infrastruktury dydaktycznej i wyposażenia szkół i placówek oświatowych, - rozwój poradnictwa edukacyjnego i zawodowego, - rozwój oferty edukacyjnej dającej możliwość podnoszenia oraz zmiany kwalifikacji zawodowych na wszystkich etapach życia dostosowanych do potrzeb zmieniającego się regionalnego rynku pracy.
2.2. Rozwinięty i efektywnie wykorzystany potencjał kulturowy regionu	2.2.1 Tworzenie warunków do zapewnienia możliwie równego i powszechnego dostępu do oferty kulturalnej, w tym do kultury wysokiej 2.2.3 Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu	- powstanie infrastruktury kulturalnej, odpowiadającej oczekiwaniom współczesnego twórcy i odbiorcy kultury oraz wykorzystującej atuty regionu w zakresie dziedzictwa kulturowego, - tworzenie innowacyjnej infrastruktury kulturalnej, - zwiększenie dostępności zasobów kultury oraz wydarzeń kulturalnych przez digitalizację oraz budowę platform multimedialnych, - kształtowanie krajobrazu kulturowego rozumiane jako zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.
2.3. Wzmocnienie podmiotowości obywateli, rozwój instytucji społeczeństwa obywatelskiego oraz zwiększenie ich wpływu na życie publiczne	2.3.1. Wzrost aktywności obywatelskiej i wzmocnienie trzeciego sektora 2.3.2. Zwiększenie udziału obywateli i trzeciego sektora w życiu publicznym	- zwiększenie uczestnictwa obywateli w życiu publicznym przez edukację obywatelską oraz kształcenie liderów i animatorów inicjatyw społecznych, - zwiększenie współpracy instytucji publicznych z obywatelami i organizacjami pozarządowymi, - ułatwienie dostępu do usług publicznych z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Cele priorytetów	Kierunki działań	Zakładane efekty
2.4. Wzrost poziomu adaptacyjności zawodowej i integracji społecznej w regionie	2.4.1. Zmniejszenie poziomu biedy i wykluczenia społecznego w województwie 2.4.2. Wzrost aktywności osób mających trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy 2.4.3. Tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla środowisk zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym	- rozwój nowych form wsparcia indywidualnego i środowiskowego umożliwiających integrację zawodową i społeczną grupom szczególnie narażonym na życie w ubóstwie oraz osobom ze specyficznymi trudnościami na rynku pracy, - stosowanie kompleksowych form aktywizacji osób bezrobotnych.
2.5. Zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego społeczeństwa przez poprawę dostępności i jakości funkcjonowania systemu ochrony zdrowia	2.5.1 Poprawa dostępu do specjalistycznej opieki medycznej 2.5.2 Promocja zdrowia	- zwiększenie wykrywalności chorób we wczesnym stadium rozwoju przez profilaktykę chorób nowotworowych, chorób układu oddechowego, chorób i zaburzeń psychicznych.
2.6. Zwiększenie aktywności ruchowej oraz rozwoju psychofizycznego społeczeństwa	2.6.1. Upowszechnienie w społeczeństwie aktywności ruchowej jako składowej zdrowego stylu życia 2.6.2. Rozwój sportu dzieci i młodzieży 2.6.3. Rozwój infrastruktury sportowej	- poprawa stanu i budowa ogólnodostępnej infrastruktury dla sportu powszechnego, w tym w szczególności placów i urządzeń do zabaw i gier ruchowych.
3.1. Poprawa zewnętrznej i wewnętrznej dostępności przestrzennej województwa ze szczególnym uwzględnieniem Rzeszowa jako ponadregionalnego ośrodka wzrostu	3.1.2 Rozwój infrastruktury i sieci kolejowej zarówno w układzie powiązań zewnętrznych, jak i wewnątrzregionalnych 3.1.3 Wzmocnienie drogowych powiązań komunikacyjnych miast powiatowych między sobą oraz z Rzeszowem	- zwiększenie wykorzystania kolei w transporcie publicznym przez modernizację i rewitalizację linii wewnątrzregionalnych oraz podniesienie dostępności zewnętrznej, - poprawa dostępności drogowej do miejsc koncentracji działalności gospodarczej, w szczególności stref ekonomicznych, oraz miejsc o szczególnym znaczeniu turystycznym.
3.2. Rozbudowa wysokiej jakości sieci telekomunikacyjnej oraz zwiększenie wykorzystania technologii informacyjnych na terenie całego województwa	3.2.1 Wspieranie przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu infrastruktury sieci telekomunikacyjnej nowej generacji na terenach pozbawionych konkurencyjnego Internetu 3.2.2 Wspieranie digitalizacji i zwiększanie dostępności zasobów publicznych <i>on-line</i> 3.2.3 Wsparcie wykorzystania technologii cyfrowych przez sektor publiczny i prywatny w świadczonych usługach	- likwidacja tzw. białych i szarych obszarów dzięki budowie dostępowej i abonenckiej sieci światłowodowej, - poprawa stanu nasycenia infrastrukturą techniczną terenu województwa prowadząca do zwiększenia dostępności nowoczesnych usług świadczonych za pomocą Internetu.

Cele priorytetów	Kierunki działań	Zakładane efekty
3.4. Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku	<p>3.4.1 Rozwój infrastruktury technicznej umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich</p> <p>3.4.2 Aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej</p> <p>3.4.3 Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej służące zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi</p> <p>3.4.4 Modernizacja przestrzeni wiejskiej</p>	<ul style="list-style-type: none"> - budowa i modernizacja dróg lokalnych poprawiających dostępność komunikacyjną, - rozwijanie infrastruktury telekomunikacyjnej poprawiającej dostępność cyfrową, - modernizacja i rozbudowa energetycznych linii przesyłowych przyczyniających się do tworzenia korzystnych warunków osiedlania się i rozwoju przedsiębiorczości, - poprawa dostępu do sieci wodociągowej, kanalizacyjnej oraz usprawnienie gospodarki odpadami poprawiającej jakość życia i warunki prowadzenia działalności gospodarczej, - wspieranie inicjatyw służących rozwojowi oraz powstawaniu nowych MŚP na obszarach wiejskich, - promowanie lokalnych zasobów (produktów tradycyjnych regionalnych, ekologicznych) w celu powstawania alternatywnych źródeł dochodów, - podnoszenie świadomości społeczności lokalnej w zakresie zwiększenia aktywności na rzecz społeczności lokalnej, w tym przez wdrażanie programów odnowy wsi, - uporządkowanie przestrzeni wiejskiej na potrzeby rozwoju funkcji publicznych, gospodarczych i społecznych terenów wiejskich.
4.1. Zabezpieczenie mieszkańców woj. podkarpackiego przed negatywnymi skutkami zagrożeń wywołanych czynnikami naturalnymi oraz wynikającymi z działalności człowieka	<p>4.1.1. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków powodzi</p> <p>4.1.2. Zapobieganie, przeciwdziałanie i minimalizowanie skutków osuwisk</p>	<ul style="list-style-type: none"> - budowa, rewitalizacja i modernizacja urządzeń hydrotechnicznych zapewniających ochronę bierną przed powodziami, opracowanie i realizowanie programu małej retencji na terenach woj. podkarpackiego zagrożonych powodzią, - wykluczenie lokalizacji zabudowy na obszarach zagrożonych osuwaniem się mas ziemi, - wzmocniona przed zniszczeniami infrastruktura techniczna, - mapy osuwisk i terenów zagrożonych oraz system monitoringu powierzchniowego i wglębnego na wszystkich osuwiskach zlokalizowanych na terenie województwa.

Cele priorytetów	Kierunki działań	Zakładane efekty
4.2. Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu środowiska oraz zachowanie bioróżnorodności przez zrównoważony rozwój województwa	4.2.1. Zapewnienie dobrego stanu środowiska w zakresie czystości powietrza i hałasu 4.2.2. Zapewnienie właściwej gospodarki odpadami 4.2.3. Zapewnienie właściwej gospodarki wodno-ściekowej 4.2.4. Zachowanie i ochrona różnorodności biologicznej	- zrealizowanie programów ochrony powietrza w woj. podkarpackim dla obszarów, na których stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych lub docelowych poziomów zanieczyszczeń, - zrealizowanie programów naprawczych w zakresie ochrony przed hałasem, - zapewnienie maksymalnego odzysku wytworzonych odpadów, - unieszkodliwianie odpadów, których nie udało się poddać odzyskowi, - rozbudowa i modernizacja infrastruktury oraz sieci kanalizacji sanitarnej, a także wyrównywanie dysproporcji między siecią wodociagową a kanalizacyjną, - realizacja programów budowy przydomowych oczyszczalni ścieków dla terenów, gdzie jest to uzasadnione, - właściwie chronione siedliska cennych przyrodniczo gatunków zwierząt, roślin i grzybów, w szczególności gatunków wymagających ochrony na podstawie prawa wspólnotowego.
4.3. Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego i efektywności energetycznej woj. podkarpackiego przez racjonalne wykorzystanie paliw i energii z uwzględnieniem lokalnych zasobów, w tym odnawialnych źródeł energii	4.3.3. Wsparcie rozwoju energetyki wykorzystującej odnawialne źródła energii (OZE)	- budowa nowych jednostek wytwórczych i modernizacja istniejących źródeł energii elektrycznej i ciepła z OZE.

Źródło: Zestawienie własne na podstawie: [Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020 2013].

Najważniejszymi miernikami, pozwalającymi na ocenę skuteczności osiągnięcia założonych w *Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020* - efektów są:

– dla obszarów wiejskich:

- przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego, która powinna ulec zwiększeniu z 4,56 ha (2012) do 5,0 ha (2020);
- wartość produkcji rolniczej z 1 ha, która powinna odnotować wzrost z 2927 zł (2012) do 4000 zł (2020);
- odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, który powinien wzrosnąć z 47,1% (2011) do 60,1% (2020);

- odsetek ludności wiejskiej korzystającej z sieci wodociągowej, który powinien się zwiększyć z 64,8% (2011) do 70,0% (2020);
 - odsetek ludności wiejskiej korzystającej z sieci kanalizacyjnej, który powinien ulec zwiększeniu z 43,1% (2011) do 48,0% (2020);
 - długość dróg na obszarach wiejskich na 100 km² powierzchni, która powinna się zwiększyć z 64,5 km (2010) do 65,0 km (2020);
 - liczba podmiotów REGON na 10 tys. mieszkańców na obszarach wiejskich w stosunku do średniej krajowej, która powinna ulec zwiększeniu z 76,8% (2011) do 80,0% (2020);
 - stopa bezrobocia rejestrowanego na wsi, która powinna się zmniejszyć z 12,9% (2012) do 7,0% (2020),
- dla całego regionu (w tym obszarów wiejskich):
- roczna liczba udzielonych noclegów w turystycznych noclegach zakwaterowania zbiorowego, która powinna wzrosnąć z 2284 tys. (w tym 147,7 tys. noclegów udzielonych turystom zagranicznym) do 2700, tys. (230,0 tys.);
 - liczba miejsc noclegowych, która powinna ulec zwiększeniu z 34,4 tys. (2011) do 38,0 tys. (2020);
 - liczba i wartość poręczeń dokonanych przez fundusze poręczeń kredytowych, które powinny wykazywać tendencję wzrostu 15% z poziomu 232 poręczeń o łącznej wartości 49,9 mln zł;
 - liczba i wartość pożyczek udzielonych przez fundusze pożyczkowe, które powinny wykazywać tendencję wzrostu 15% z poziomu 118 pożyczek o łącznej wartości 9,99 mln zł;
 - wyniki egzaminów gimnazjalnych i maturalnych, które powinny się utrzymywać na obecnym wysokim poziomie;
 - liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu, która powinna zmaleć z poziomu 7,95 do 6 w szkołach podstawowych i z 9,2 do 8 – w gimnazjach;
 - odsetek osób w wieku 25-64 lat, uczestniczących w kształceniu ustawicznym, który powinien się zwiększyć z 3,1% (2011) do 9,0% (2020);
 - liczba zwiedzających muzea na 1000 mieszkańców, która powinna się zwiększyć o 20% z poziomu 474 osób;
 - udział podatników przekazując 1% podatku dochodowego na organizacje pożytku publicznego, który powinien się zwiększyć z 46% (2012) do 60% (2020);
 - wskaźnik zagrożenia ubóstwem, które powinien ulec zmniejszeniu z 21,1% (2011) do 17,2%;

- wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15+, który powinien ulec zwiększeniu z 49,6% do 57%;
- przeciętne dalsze trwanie życia, które powinno ulec wydłużeniu w przypadku kobiet z 82 do 84 lat, a mężczyzn – z 74,1 do 76,0 lat;
- udział gospodarstw domowych z dostępem do szerokopasmowego Internetu, który powinien się zwiększyć z 59,8 % (2011) do 80,0% (2012);
- liczba osób zabezpieczonych przed powodzią, która powinna się zwiększyć z 170 tys. (2012) do 250 tys. (2012);
- udział terenów o przekroczonych standardach zanieczyszczenia powietrza, który powinien się zmniejszać z poziomu 25%;
- odsetek wód powierzchniowych dobrej jakości, który powinien wzrosnąć z poziomu 14,8%;
- udział OZE w produkcji energii elektrycznej, który powinien wzrosnąć z 11,1% (2012) do 15,0% (2020).

W *Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020* zdelimitowano 18 OSI, nie obejmujących całego województwa. Wybrane tego typu obszary strategicznej interwencji wobec obszarów wiejskich albo wobec części regionu, w tym obszarów wiejskich prezentują ryc. 5-9.

Ryc. 5. Obszar strategicznej interwencji dla kierunku 1.3.2. (turystyka)

Ryc. 6. Obszar strategicznej interwencji dla kierunku 3.2.1. (Internet)

Źródło: Jak w tab. 2 (ryc. 5-10).

Ryc. 7. Obszar strategicznej interwencji dla kierunków: 4.1.1. (zagrożenie powodziowe) i 4.1.2. (zagrożenie osuwiskami)

Ryc. 8. Obszar strategicznej interwencji dla kierunku 4.2.4.(ochrona bioróżnorodności)

Ryc. 9, 10. Obszar strategicznej interwencji dla kierunku 4.3.3.

Podsumowanie

Na podstawie analizy strategii rozwoju dwóch województw lubelskiego i podkarpackiego, przygotowanych na potrzeby nowego okresu programowania 2014-2020, w odniesieniu do planowanych działań wobec obszarów wiejskich można wysnuć następujące wnioski:

- oba dokumenty są przykładem konsekwentnego zastosowania nowego - wynikającego z dokumentów europejskich i krajowych - podejścia do procesu planowania strategicznego, czego przejawem jest m.in. identyfikacja obszarów strategicznej interwencji oraz systemu wskaźników monitorujących;
- część celów i działań oraz OSI adresowana była bezpośrednio do obszarów wiejskich, ale duża ich liczba traktowała obszary wiejskie w sposób zintegrowany z miastami;
- wspólnymi problemami obszarów wiejskich obu województw są: konieczność poprawy efektywności rolnictwa, przebudowa struktury agrarnej oraz wzmocnienie funkcji pozarolniczych, jednocześnie potraktowane one zostały w kategoriach zasobu kapitału ludzkiego i społecznego;
- istotnym wspólnym problemem obszarów wiejskich obu województw jest także zagrożenie wykluczeniem cyfrowym, wynikające z utrudnionej dostępności do szerokopasmowego Internetu;
- bardziej zdecydowanie potraktowano rolnictwo w *Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego*, ograniczając zasięg obszarów, w których powinno być ono rozwijane oraz wskazując ich specjalizacje;
- w przypadku woj. podkarpackiego rysują się większe szanse rozwoju funkcji turystycznych na obszarach wiejskich;
- w obu dokumentach scharakteryzowano systemy ich realizacji, należy jednak pamiętać, że instrumentarium, którym dysponują samorzady województw (programy operacyjne, instrumenty prawno-administracyjne, planistyczne, finansowe, promocyjno-informacyjne) tylko wobec części zaplanowanych działań mogą oddziaływać bezpośrednio, i to nie zawsze w sposób znaczący [szerzej na ten temat w Pawłowska *et al.* 2013].

Literatura

- Aktualizacja strategii rozwoju województw z uwzględnieniem uwarunkowań krajowych i unijnych*, Przewodnik, 2011, MRR, Warszawa.
- Miszczuk A., Miszczuk M., Żuk K., 2007, *Gospodarka samorządu terytorialnego*. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.

Pawłowska A., Gąsior-Niemiec A., Kołomycew A., Kotarba B., 2013, *System realizacji strategii rozwoju województwa*. CeDeWu, Warszawa.

Regional Development Policy in OECD Countries, OECD, Paris, 2010.

Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020, Samorząd Województwa Podkarpackiego, Rzeszów, sierpień, 2013.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020 (z perspektywą do 2030 r.), Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, Lublin, czerwiec, 2013.

http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_en.htm.

http://www.mrr.gov.pl/rozwój_regionalny/Polityka_spojnosci/Polityka_spojnosci_po_2013/Debata/Strony/Fundusze_Europejskie_na_lata_2014_2020_Propozycje_MRR_110612.aspx.